

5.
SINIF

diM

DERS İŞLEME MODÜLLERİ

1. MODÜL

>>

SÖZCÜKTE ANLAM

Sözcükte Çok Anlamlılık
Gerçek Anlam
Mecaz Anlam
Terim Anlam
Eş Anlamlı Sözcükler
Yakın Anlamlı Sözcükler
Zıt Anlamlı Sözcükler
Eş Sesli Sözcükler
Somut Anlamlı Sözcükler
Soyut Anlamlı Sözcükler
Yabancı Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları
Kalıplaşmış Söz Öbekleri
Kalıplaşmamış Söz Öbekleri
Söz Sanatları

TÜRKÇE

SÖZCÜKTE ÇOK ANLAMLILIK

Sözcüklere zaman içinde farklı nedenlere bağlı olarak ilk anlamlarına ek olarak farklı anlamlar yük-
lenebilir. Birden fazla anlamı olan bu tür sözcüklere denir.

Örnek:

Aşağıda “kalmak” sözcüğünün Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’teki verilen bazı anlamlarını in-
celeyelim.

- Oturmak, yaşamak
- ✓ Beş senedir yazlıkta kalıyorum.

- Oyalanmak, vakit geçirmek
- ✓ Kısa bir süre vitrinin önünde kaldı.

- İşlemez, yürümez duruma gelmek
- ✓ Araba yarı yolda kaldı.

Örnek:

- Hayatını sürdürmek, yaşamak
- ✓ O aileden bir bu çocuk kaldı.
- İleriye atılmak, ertelenmek
- ✓
- Bir şeyle kaplanmak, bir şeye bulanmak
- ✓ Oda duman içinde kaldı.
- Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdür-
mek
- ✓ Sıkı sıkı kucakladı ve öylece kaldı.
- Yetinmek
- ✓

Örnek:

“Müzik” sözcüğü, “nota, şarkı, beste” gibi sözcükleri akla getirir dolayısıyla bunlar birbirini çağrıştıran
sözcüklerdir.

Bilgi Notu

Birbiriyle anlamca ilgili olan, biri söylendiğinde diğerini akla getiren ve aynı kavramın farklı yönlerini bildiren sözcüklere denir.

Etkinlik - 01

Aşağıdaki sözcükleri kullandıkları anlamlarla eşleştiriniz.

Temiz

a. Temiz iş çıkarmışsın.

b. Odasında oturulabilecek temiz yer yoktu.

c. Aldığı telefon ikinci el olmasına rağmen çok temizdi.

1. Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan

2. Özenle yapılmış

3. Çok az kullanılmış veya hiç kullanılmamış olan, özrü olmayan

.....

Kesmek

a. Bulvarı kesen küçük sokaklardan birine döndü.

b. ABD, Afrika ülkelerine gıda yardımını kesti.

c. Yine mi parmağını kestin?

ç. Bu ilaç, baş ağrımı umarım keser.

1. Kesici bir araçla yaralamak

2. Son vermek, gidermek

3. Bir şeyden yoksun bırakmak, vermemek

4. Bölmek, ayırmak

.....

Etkinlik - 02

Tekkeköy ilçesinde yer alan mağaralar, ülkemizdeki en eski yerleşim yerlerinden biri. Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda çıkarılan kalıntılar bu mağaraların Paleolitik Çağ'da kullanıldığını gösteriyor. 1977'de sit alanı ilan edilen bu mağaralar 2013'te ziyarete açıldı. Bu mağaraların yer aldığı vadiye o dönemdeki yaşamı konu alan çeşitli heykeller de yerleştirilmiş.

Bu metinde kullanılan sözcüklerin anlamıyla ilgili aşağıdaki yargılardan doğru olanların başına "✓", yanlış olanların başına "X" yazınız.

- a. "Dönem" sözcüğü "belli özellikleri olan zaman parçası" anlamında kullanılmıştır.
- b. "Eski" sözcüğü "çok kullanılmaktan yıpranmış, harap olmuş şey" anlamında kullanılmıştır.
- c. "Ülke" sözcüğü "bir devletin egemenliğinde bulunan toprakların tümü" anlamında kullanılmıştır.
- ç. "Vadi" sözcüğü "çalışma alanı, tutulan yol, benimsenen tarz" anlamında kullanılmıştır.

GERÇEK ANLAM

Bir sözcüğün akla gelen ilk anlamına denir. “İlkbaharda açan beyaz çiçekler, sonbaharda üstü dikenli toplara dönüşüyor.” cümlesindeki “açmak” sözcüğü, bu cümlede aklımıza gelen ilk anlamıyla kullanıldığı için gerçek anlamlıdır.

Örnek:

Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili sözcükler gerçek anlamlarıyla kullanılmıştır.

- Ben en çok kar yağdığında severim bahçeyi.
- Balkona küçük bir masa almak istiyorduk.
- Bahçede kanadı kırık bir kuş bulduk.

MECAZ ANLAM

Bir sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlama denir. “Yirmili yaşlarda yıldızı parlayan sanatçı, iki albüm çıkardıktan sonra unutuldu.” cümlesindeki “parlamak” sözcüğü gerçek anlamından uzaklaşarak “ün, san kazanmak, herkesçe tanınmak” anlamında kullanıldığı için anlam kazanmıştır.

Örnek:

Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili sözcükler mecaz anlamlarıyla kullanılmıştır.

- Bir kuru özürle onu affedemem.
- Keskin bir zekâya sahip olan babam, her yaptığımızı bilirdi.
- Acı sözlerle kalbimi kırdı.

TERİM ANLAM

Bilim, sanat, meslek ve spor alanlarındaki özel kavramları karşılayan sözcüklere denir. “Tamamlanmış cümlelerin sonuna nokta konur.” cümlesindeki “nokta” sözcüğü Türkçe alanında kullanılan özel bir sözcük olduğundan terimdir.

Örnek:

Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili sözcükler terim anlamlarıyla kullanılmıştır.

- Yağmur sözcüğünün kökü “yağ-” fiildir.
- Bir uçgenin iç açıları toplamı yüz seksen derecedir.
- Oyunun ikinci perdesi daha çok alkış aldı.

Bilgi Notu

Bir sözcüğün terim olabilmesi için söz konusu sözcüğün o alan için özel anlamlı bir kavramı karşılaması gerekmektedir.

- “Üçgenin açılarını hesapladık.” cümlesindeki “açı” sözcüğü terimken “Olayı bu açıdan da değerlendirelim.” cümlesindeki “açı” sözcüğü terim değildir.

Etkinlik - 03

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin anlam özelliklerini (gerçek, mecaz ve terim) belirtiniz.

a. Yarın transfer bombasını <u>patlatacağ</u> ız.	f. Bu hafta <u>karenin alanını</u> hesaplamayı öğrendik.
b. <u>Ödevlerinizi</u> günü gününe yapınız.	g. Maçta ciddi bir darbe alınca <u>burnundan ameliyat</u> olmuş.
c. Ülkemizin birçok bölgesinde <u>fay hatları</u> bulunmaktadır.	ğ. Çiçekten çok <u>keskin</u> bir koku geliyordu.
ç. Son dakikadaki <u>smaç</u> takıma galibiyet getirdi.	h. Babam nehrin bulanık sularında <u>yüzüyordu</u>
d. Yapılan yanlışları <u>sert</u> bir dille eleştirmişti.	ı. Hırçın rüzgâr durmadan <u>yelkenleri dövüyor</u>
e. Bir süre <u>gözlerini</u> kapalı tuttu.	i. Virüs bulaştığı için <u>telefonumu</u> kullanamıyorum.

Etkinlik - 04

Şairlik damarı tutmuştu yine. Duygulandığı zamanlarda hep böyle olurdu. Gönlünde beslediği duyguları güzel sözlerle ifade etmek isterdi. Bu sözleri zihninde yoğurduktan sonra dizelere aktarırdı. Onun şiirlerine bayılırdım; kafiyesi olurdu, ince hesaplar yaparak dizelerdeki hece sayılarını eşitlerdi. En çok kullandığı sanat ise benzetmeydi. Ben de desteklerdim onu. Bu şiirleri bir gün mutlaka kitap hâline getirmesini önerirdim.

Bu metindeki sözcüklerle ilgili aşağıdaki yargılardan doğru olanları işaretleyiniz.

a. “Şiir, kafiye, dize ve benzetme” sözcükleri aynı kavram alanına giren sözcüklerdir.	☐
b. “damar” sözcüğü, terim anlamıyla kullanılmıştır.	☐
c. “beslemek” sözcüğü mecaz anlamıyla kullanılmıştır.	☐
ç. “duygulanmak” sözcüğü gerçek anlamıyla kullanılmıştır.	☐
d. “kullanmak” sözcüğü “bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak” anlamında kullanılmıştır.	☐
e. “bayılmak” sözcüğü mecaz anlamıyla kullanılmıştır.	☐
f. “ince” sözcüğü gerçek anlamıyla kullanılmıştır.	☐

Etkinlik - 05

1 ve 2. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Cildimizin yapısında damarlar, sinirler ve çeşitli proteinler bulunur. Bu proteinler cildimizin sıkı ve esnek olmasını sağlar. Ancak yaşlandıkça bu proteinlerin üretimi azalır ve yapısı değişir. Ayrıca cildimizde bulunan yağ hücreleri zamanla küçülür ve yağ tabakası incelir. Bu nedenlerle cilt esnekliğini kaybeder ve kırışmaya başlar. Tüm bunların dışında ciltte biriken ölü hücrelerin atılması yavaşlar. Bu hücrelerin birikmesi de cildin kırışmasına yol açar.

1. Bu metinde geçen terim anlamlı sözcükleri bularak aşağıdaki boşluğa yazınız.

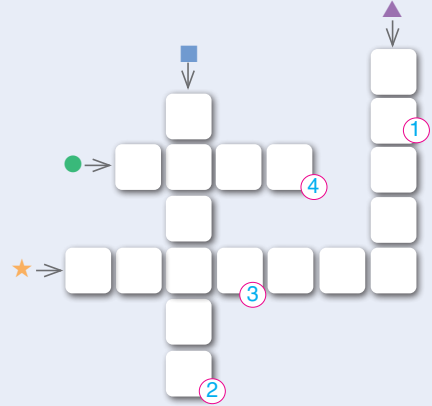
.....

.....

2. Bu metindeki bazı sözcüklerin anlamları "■, ●, ▲, ★" simgeleriyle verilmiştir.

Bu sözcükleri metinden bulup aşağıdaki bulmacaya yerleştirerek anahtar sözcüğü yazınız.

- Katman
- Bir hücrede, bir dokuda, karmaşık oluşumlu bir organizmada elemanların düzeni
- ★ Eskisinden az bir duruma gelmek
- ▲ Bir dış gücün etkisi altında uzama, kısalma, eğrilme vb. biçim değişikliklerine uğradıktan sonra, etkinin kalkmasıyla eski biçimini alabilme özelliğinde olan

ANAHTAR SÖZCÜK:

1 2 3 4

3. • Sıvıların ve gazların tersine içinde bulunduğu kabın biçimini almayan

- Parlak olmayan, mat
- Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, alçak karşıtı

Yukarıda anlamları verilen sözcükleri bularak cümle içinde kullanınız.

.....

.....

.....

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “oyunmak” sözcüğü gerçek anlamının dışında kullanılmıştır?

- A) Çocukken arabalarıyla oynamayı çok sevdi.
- B) Arkadaşlarımla güzel bir oyun oynadık.
- C) İnsanların duygularıyla oynamamak gerekir.
- D) Arkadaşım piyeste prensesi oynadı.

2. • Geri bırakmak, ertelemek
• Örtmek
• Bir yerden başka bir yere taşımak

“Atmak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde yukarıdaki anlamlarından biriyle kullanılmıştır?

- A) Sorunun çözümünü gelecek haftaya attılar.
- B) Suçu şoföre atıp kurtulmuşlar.
- C) Araba varken şu dolabı da dükkâna atın.
- D) Kadın, uyuyan bebeğin üstüne bir şal attı.

3. “Hangi derdime yanayım bilmem ki.” cümlesindeki “yanamak” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde bu cümledeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Uçağı kaçırsam biletim yanacak.
- B) Çiftlik bir anda yandı, kül oldu her şey.
- C) Arkadaşının kalbini kırdığı için yanıp duruyor.
- D) Güneşte kaldığı için tüm yüzü yanmış.

4. Derimiz katmanlardan oluşur. Derimizin en dış katmanında ölü hücreler bulunur. Parmağımız uzun

süre suda kaldığında bu hücrelerin içine su girer ve

hücreler şişer. Bunun sonucunda derimizin yüzeyi genişler. Derimizin genişleyen yüzeyi normalde

kapladığı alana sığamaz. Bu da derimizin buruşmasına neden olur.

Bu metinde numaralanmış sözcüklerden hangisi terim anlamıyla kullanılmıştır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV

5. Bir sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak kazandığı yeni anlama “mecaz anlam” denir. Örneğin “Çocuğun aydınlık bir yüzü vardı.” cümlesinde “aydınlık” sözcüğü gerçek anlamından uzaklaşarak “kötülükten uzak, temiz, saf” anlamı kazanmış ve mecaz anlamlı olmuştur.

Buna göre aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Kibriti yakmak için birkaç kez denedi.
- B) Hatasını keskin bir dille yüzüne vurdum.
- C) Bu soruyu sen de doğru çözmüştün.
- D) Açık pencereden içeri çiçek kokusu doldu.

6. Bir sözcük, birden fazla alanda terim oluşturabilir.

Bu açıklamaya göre,

- Bu sene üç perde olarak sahnelenecekmiş bu oyun.
- Kazların ve ördeklerin ayakları perdelidir.
- Gitarın perdeleri alt eşige yaklaştıkça sıklaşır.

cümlelerinde “perde” sözcüğü aşağıdaki alanlardan hangisine ait bir terim olarak kullanılmamıştır?

- A) Müzik B) Biyoloji
C) Tarih D) Tiyatro

7. Sulu boya, su ile boya pigmentlerinin açılmasından

oluşan ve genellikle beyaz, dokulu, kalın gramajlı kâğıt üstüne yapılan bir resim türüdür. Sulu boya resmin asıl özelliği; görünüm bakımından hafifliği ve

renklerin, daha doğrusu vurulmuş olan boyaların, saydamlığıdır. Kullanılan boyalar arasında beyaz yoktur çünkü bu renk genellikle resmin üstüne yapıldığı kâğıt ya da kartonun üstünde zaten vardır. Yağlı boyada ise renkler çok daha canlı ve derin görünür.

Yağlı boyanın katmanları ve fırça izleri resimde belirgindir.

Bu metinde numaralanmış sözcüklerin anlam özellikleri aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III
A)	Gerçek	Terim	Mecaz
B)	Terim	Gerçek	Terim
C)	Terim	Gerçek	Gerçek
D)	Mecaz	Gerçek	Terim

8. Araştırmalar, ebeveynin bebekleriyle mümkün olduğu kadar çok vakit geçirmesinin avantajlarından bahsetmektedir. Anne ve babalar, bebeklerinin ilk birkaç yılını yoğun bir şekilde onlarla geçirmelidir. Böylelikle çocuk; belki de ömür boyu devam edebilecek bir korkusuzluk, huzur ve güven duygusuna kavuşacaktır.

Bu metindeki sözcüklerle ilgili,

- I. “Ebeveyn” sözcüğü “anne ve baba” anlamında kullanılmıştır.
II. “Yoğun” sözcüğü terim anlamıyla kullanılmıştır.
III. “Kavuşmak” sözcüğü “bir şeye erişmek, onu elde etmek” anlamında kullanılmıştır.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız III
C) I ve II D) I ve III

9. Top birçok oyunun ayrılmaz bir parçasıdır. Tarih boyunca birçok uygarlıkta topla oynanan ---- oyunlar olduğu biliniyor. Bu oyunlar arasında ---- oyunlara benzeyenler de var. Örneğin bundan yaklaşık 2300 yıl önce Çin’de topla elle dokunmadan oynanan futbol benzeri bir oyun varmış.

Bu metinde boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangileri getirilmelidir?

- A) türlü - birçok
B) tuhaf - alışılmadık
C) çeşitli - eski
D) farklı - günümüzdeki

EŞ ANLAMLI SÖZCÜKLER

Yazılışları farklı olduğu hâlde aynı anlamı karşılayan sözcüklere denir.

Örnek:

- Akıl - us
- Dize - mısra
- Okul - mektep
- Gezi - seyahat

Bilgi Notu

Bir sözcüğün eş anlamlısı cümledeki kullanıma göre değişiklik gösterebilir.

Örnek:

“Siyah”, “kara” sözcükleri eş anlamlıdır ancak her zaman birbirlerinin yerine kullanılamaz.

- Kara gözleriyle etrafı süzüyordu. (Kara - Siyah)
- Kara haber tez duyuldu. (Kara - Kötü)

YAKIN ANLAMLI SÖZCÜKLER

Birbirinin yerini tam olarak tutmadığı hâlde anlam olarak birbirleriyle çok yakın olan sözcüklerdir.

“Çocuklar çok mutlu görünüyorlar.” cümlesindeki “mutlu” sözcüğü “neşeli” sözcüğünü çağrıştırmakla birlikte mutluluk daha uzun, neşe ise daha kısa süreli bir kavram olduğundan bu sözcükler yakın anlamlıdır.

Örnek:

- basmak - çiğnemek - ezmek
- tutmak - yakalamak
- korkak - çekingen

Etkinlik - 06

Aşağıdaki sözcüklerin eş anlamlısını cümle içinde kullanınız.

a. Cevap

.....

.....

.....

b. Savaş

.....

.....

.....

c. Kelime

.....

.....

.....

ç. Doktor

.....

.....

.....

d. Özlem

.....

.....

.....

e. İhtiyaç

.....

.....

.....

ZIT ANLAMLI SÖZCÜKLER

Anlamca birbirinin karşıtı olan sözcüklere denir. Türkçede her sözcüğün eş anlamlısı olmadığı gibi zıt anlamlısı da yoktur.

Örnek:

Savaş - Barış	İleri - Geri	İyi - Kötü
Açmak - Kapatmak	İç - Dış	Kalın - İnce
.....

Bilgi Notu

Bir sözcüğün zıt anlamlısı ile olumsuzu birbirinden farklıdır. Bir sözcüğün olumsuzu onun zıt anlamlısı değildir.

Örnek:

- Gitmek - gelmek (zıt anlamlısı)
 - ✓ Gitmek - gitmemek (olumsuzu)
- Mutlu - üzgün (zıt anlamlısı)
 - ✓ mutlu - mutsuz (olumsuzu)
- Kirli - temiz (zıt anlamlısı)
 - ✓ Kirli - kirsiz (olumsuzu)
- Tatlı - acı (zıt anlamlısı)
 - ✓ Tatlı - tatsız (olumsuzu)

Bilgi Notu

Sözcüklerin karşıt anlamlı olabilmesi için her ikisinin de gerçek ya da mecaz anlamlı olması gerekir.

Örnek:

- Teyzemler yarın akşam bize gelecek. (Gerçek anlam)
- Bu işin sonu nereye gider? (Mecaz anlam)
 - ✓ Bu cümlelerde “gelmek” ve “gitmek” sözcükleri birbirinin zıt anlamlısı değildir çünkü “gelmek” sözcüğü gerçek, “gitmek” sözcüğü mecaz anlamıyla kullanılmıştır.

Örnek:

- Parlak bir gelecek seni bekliyor.
- Donuk renkler sana daha çok yakışıyor.
 - ✓ “Parlak” ve “donuk” sözcükleri bu cümlelerde birbirinin zıt anlamlısı değildir.

Etkinlik - 07

Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili sözcüklerin zıt anlamlılarını bulunuz ve farklı bir cümlede kullanınız.

a. Kapıyı ardına kadar açık bıraktı.

b. Yaşlı adam günden güne çöküyordu.

c. Soğuk bakışlar attı bize.

ç. Gemimiz güzel bir koy buldu kendine.

d. Ay sonunda yeni bir araba alacaktım.

e. Alt kattaki komşumuz güzel yemekler yapar.

f. Bu havada dışarıya çıkılmaz.

g. Ailece uzun bir yolculuğa çıkacağız.

EŞ SESLİ SÖZCÜKLER

Yazılışları aynı, anlamları farklı olan sözcüklere denir.

Örnek:

- Az önce buradan koşarak geçti.
Saat oldukça geçti.
- Suluk bir benizle dolaşıyordu ortalıkta.
Suluk alıp vermekte zorlanıyordu.
- Çayı sıcak içince dili yandı.
Yan taraftakiler yabancı dil biliyor.
- Pencereyi biraz açalım.
Bu çocuk belli ki çok aç.
- Aş taşınca kepçeye paha olmaz.
Dağları aşınca yolumuz düze çıktı.
- Sonunda kara göründü.
Kara gözleri ne güzel!

Çay

Çay

Bilgi Notu

Türkçeye yabancı dillerden giren bazı sözcükler (üzerinde düzeltme işareti olan “^” sözcükler) yazılış yönünden Türkçe sözcüklerle benzerlik gösterse de okunuşları aynı olmadığı için seseşlik oluşturmaz.

Örnek:

- kar - kâr
- ^
- adet - âdet
- ^
- ama - âma
- ^

Bilgi Notu

Bir sözcüğün sözlükteki ilk anlamıyla sonraki anlamları arasında seseşlik özelliği aranmaz. Çünkü bu tür sözcükler arasında anlam bağı kopmamıştır.

Örnek:

- Ağacın dalında bir güvercin duruyor.
- Mezun olunca hangi dalda çalışmak istiyorsun?
 - ✓ Bu cümlelerde “dal” sözcükleri birbirinin seseşi değildir. Çünkü bu sözcükler arasındaki anlam bağı devam etmektedir.

Bilgi Notu

Bir sözcüğün gerçek anlamıyla mecaz anlamı arasında seseşlik özelliği aranmaz.

Örnek:

- Bu bıçağın ağı çok keskin. (Gerçek anlam)
Keskin bakışlarıyla avına doğru yaklaşıyordu. (Mecaz anlam)

Etkinlik - 08

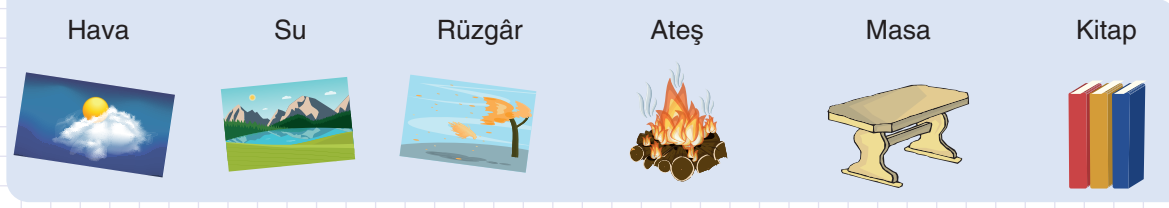
Aşağıdaki cümlelerde yer alan eş sesli sözcüklerin altını çiziniz.

- a. Bu yaz çok sıcak olacaktı.
- b. Önümüzdeki ay maaşıma zam yapılacaktı.
- c. Elimizde hiç malzeme kalmadı.
- ç. Topu, küçük kardeşine attı.
- d. Mektuptaki bazı satırlar zor okunuyordu.
- e. Her akşam bir bardak süt içerim.
- f. Annesine bir buket gül almış.
- g. Kimse senin bu sözlerine kanmaz.
- ğ. Sağ elinde bir paket vardı.
- h. Gideceğimiz yol çok uzunmuş.

SOMUT ANLAMLI SÖZCÜKLER

Beş duyu organının herhangi biriyle algılanabilen varlık ve kavramları karşılayan sözcüklere
..... denir.

Örnek:

SOYUT ANLAMLI SÖZCÜKLER

Beş duyu organının herhangi biriyle algılayamadığımız kavramları karşılayan sözcüklere
..... denir.

Örnek:

- Sevgi
- Saygı
- Adalet
- Korku
- Nefret
- Sevinç

Bilgi Notu

Bir sözcük gerçek anlamıyla somutken cümlede kazandığı anlamıyla soyut olabilir. Bu yüzden sözcükler, somutluk-soyutluk yönünden değerlendirilirken cümle içinde kazandığı anlama göre bakılır.

Örnek:

“Rüzgâr” sözcüğü dokunma duyusuyla ilgili somut bir anlam taşıırken “Buralarda ayrılık rüzgârları esiyor.” cümlesinde soyut bir anlam kazanacak şekilde kullanılmıştır.

YABANCI SÖZCÜKLERİN TÜRKÇE KARŞILIKLARI

Bütün dillerde yabancı sözcükler bulunur. Bunlardan bazıları yüzyıllar boyunca kullanılarak dilin öz malı olur. Bunlar yerleşik sözcüklerdir. Kimi yabancı sözcükler ise dile girmelerine rağmen yerleşmez. Bu sözcüklerin Türkçe karşılıklarını kullanmak gerekir.

Örnek:

Aşağıda bazı yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıkları verilmiştir.

Rant	Getirim	Final	Son
Adapte	Uyum	Pozisyon	Durum
Mega	Çok büyük	Kampüs	Yerleşke
Efor	Egzersiz
Dominant	Versiyon

Etkinlik - 09

1. Aşağıdaki cümlelerde geçen soyut anlamlı sözcüklerin altını çiziniz.

a. Yeni yıla büyük umutlarla girmişlerdi.	e. Sonbahar hüzün getirir.
b. Bu arkadaşımız alçak gönüllü bir insandır.	f. Yapamadıklarım için hiçbir zaman pişman olmadım.
c. Çocukluk yıllarına özlem duyuyordu.	g. Sevinçten ne yaptığını bilmiyordu.
ç. Görgü kurallarına her zaman uymalıyız.	ğ. Hepimize insanlık dersi verdi.
d. Bazen öfkesine yenik düşerdi.	

2. Aşağıdaki sözcükleri somut ve soyut olarak inceleyiniz.

a. Rüya	g. Makas
b. Koku	ğ. Boncuk
c. Hava	h. Kızgınlık
ç. Deniz	ı. Yolcu
d. Gençlik	i. Merak
e. Duvar	j. Elma
f. Hayal	k. Nefret

Etkinlik - 10

Aşağıdaki sözcüklerin Türkçe karşılıklarını yazınız.

a. Adisyon		f. Air bag	
b. Ambulans		g. Bandrol	
c. Bariyer		ğ. Brunch	
ç. Dizayn		h. Eksper	
d. Full		ı. Global	
e. Hit		i. Trend	

Sözcük	Eş Anlamlısı
Kaygı	★
Pak	■
Güz	▲

Bu tabloda sembollerle gösterilen yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

	★	■	▲
A)	Teselli	Parlak	İlkbahar
B)	Tasa	Temiz	Sonbahar
C)	Endişe	Tertipli	Kış
D)	Panik	Düzenli	Yaz

2. Aşağıdakilerden hangisinin sesteşi yoktur?

A) Yüz

B) Düş

C) Bal

D) Kar

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde karşıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?

- A) İlginç olayların yanında sıradan olaylara da rastlayabiliriz.
- B) Yemek yerken birdenbire kaşığı elinden düşürdü.
- C) Kırılan parmak kemiği bir türlü kaynamadı.
- D) Başarısını düzenli çalışmasına borçluydu.

4. • I ve II numaralı sözcükler anlam bakımından birbirinin yerini tutabildiği için eş anlamlıdır.
- II ve III numaralı sözcükler birbiriyle çelişen özellikleri ifade ettiği için zıt anlamlıdır.

Aşağıdakilerin hangisinde sözcükler bu açıklamaya göre düzenlenmiştir?

	I	II	III
A)	Aç	Tok	Şişman
B)	Durgun	Berrak	Temiz
C)	Yeni	Pahalı	Sade
D)	Cimri	Pinti	Cömert

5. Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde karşıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?

- A) İrmaktan geçerken at değiştirilmez.
- B) Denize düşen yılana sarılır.
- C) Alacakla verecek ödenmez.
- D) Güneş girmeyen eve doktor girer.

6. Bu oyunun skoru nedir?

Bu cümledeki altı çizili sözcüğün yerine Türkçe karşılık olarak aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Etki
- B) Sonuç
- C) Getirim
- D) İzlenme oranı

7. Kış mevsiminde her ne kadar gardırobumuzu de-
ğişikliklere açsak da konu dış giyim olduğunda bi-
raz daha stabil davranabiliyoruz. Ancak özellikle bu
sezon pelerinlerden yeni nesil tasarımlara dış giyim
konusunda önümüzde oldukça geniş bir seçenek
alanı var. Siz de bu orijinal ürünlerden kendinize uy-
gun bir parça seçerek star olabilirsiniz.

**Bu metinde dilimize henüz yerleşmemiş yabancı
sözcüklerin yerine aşağıdakilerden hangisi kul-
lanılamaz?**

- A) Özgün B) Yıldız
C) Mevsim D) Evrensel

8. Çok iyi anımsıyorum sekiz yaşındaydım. İlkokulun
ikisinden üçüne geçmişim. Benden büyük komşu
çocuklarından üçüncü ve dördüncü sınıfların okuma
kitaplarını almış okuyordum. Heceleri parmaklarım-
la sayarak, “Kedim”, “Bağda Sabah”, “Çeşme” isimli
şirler yazdım.

**Bu metinde altı çizili sözcüklerle ilgili aşağıdaki-
lerden hangisi yanlıştır?**

- A) “Çok” sözcüğünün zıt anlamlısı vardır.
B) “Yaş” sözcüğü sesteş bir sözcüktür.
C) “Büyük” sözcüğünün zıt anlamlısı “küçük” sözcü-
ğüdür.
D) “Hece” sözcüğünün anlamdaşı “harf” sözcüğü-
dür.

9. “Rüzgâr - İyilik - Pamuk - Yalnızlık” **sözcüklerinin
anlam özellikleriyle ilgili sırasıyla aşağıdakiler-
den hangisi söylenebilir?**

- A) Somut - Somut - Soyut - Somut
B) Somut - Soyut - Somut - Soyut
C) Soyut - Somut - Soyut - Somut
D) Soyut - Soyut - Somut - Soyut

10. Aynı şekilde yazılıp okunan, dolayısıyla da ses ba-
kımından birbirinin aynısı olan ancak anlamları bir-
birinden tamamen farklı olan sözcüklere “eş sesli
sözcükler” denir.

Buna göre,

Geyik beni görünce

Düştü büyük sevince

Verdi bana bir elma

Dedi, dinlenme, durma

Dağdan yürü, kırdan git

Altın Köşk’e çabuk yet

Seni bekler ezeli

Orda dünya güzeli

Bin yıllık çile doldu

Bunu dedi, kaybıldı

**dizelerinde altı çizili sözcüklerden hangisi eş
sesli değildir?**

- A) Ben B) Kır C) Altın D) Bin

11.	Sözcük	Eş Anlamlısı
	Adale	■
	▲	Yapı
	İlave	★

**Bu tabloda sembollerle gösterilen yerlere sıra-
sıyla aşağıda verilenlerden hangisi getirilmeli-
dir?**

	■	▲	★
A)	Kas	İnşaat	Katkı
B)	Kas	Bina	Ek
C)	Hukuk	Malzeme	Tepki
D)	Kuvvet	Şantiye	Toplam

1. I. Bu maçta daha güzel bir oyun sergiledik.
II. Yağmur suları yolda küçük birikintiler oluşturmuştu.
III. Çocuğun elinde boyundan uzun bir sopa vardı.
IV. Bilgiyi kalıcı kılmanın bir yolu da not tutmaktır.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde yer alan altı çizili sözcüğün zıt anlamı yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV

2. “Araba sürerken virajlarda mutlaka yavaşlamak zorundasınız.”

Bu cümledeki altı çizili sözcüğün yerine Türkçe karşılık olarak aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Tümsek B) Dönemeç
C) Ana cadde D) Yokuş

3. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi soyut bir kavramı karşılamaktadır?

- A) Yürekli olmazsan giriştiğin hiçbir işi başaramazsın.
B) Havalar on güne kadar soğur, buralarda kimseler kalmaz.
C) Midesi rahatsız olduğu hâlde acı yemekten vazgeçmiyor.
D) Kitabın sayfalarından birkaçı yırtılmıştı.

4. Yağ vücudun temel ihtiyaçlarından biridir. Sağlıklı beslenmek için yağı bırakan kişiler yanlış bir yol izlemektedir. Aslında yağ; iç organları korur, besin maddelerinin emilimini sağlar, kişiye yüksek oranda enerji verir ve besinlerin vücutta işlenebilmesi için yardımcı olur.

Bu metinde numaralanmış sözcüklerden hangisinin zıt anlamı yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eş anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?

- A) Orijinal eserler vererek özgünlüğü yakalamıştı.
B) Zor diye bir kelime bilmem, her iş bana kolay gelir.
C) Onun öykülerinde olayların sürüklediği bir heyecan atmosferi yoktur.
D) Önce ödevlerini yap sonra oyununu oynarsın.

6. I. Kar, bütün ihtişamıyla yağıyordu.
II. Kış, en zor zamanımızda gelmişti.
III. Uykusu gelince erkenden yattı.
IV. Bu sazı bana dedem hediye etti.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün eş seslisi yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV

7.

Bizi hiç tasalı görmez bu yerler
Yiğitler, ölüren bile gülerler
Yeter ki yaşayan er oğlu erler
Bizi çiğnetmesin ayak altında

Bu şiirdeki sözcüklerle ilgili,

- I. "Tasa" sözcüğünün anlamdaşı "gam" sözcüğüdür.
- II. "Yaşamak" ve "ölmek" sözcükleri zıt anlamlıdır.
- III. "Biz" sözcüğünün zıt anlamlısı vardır.
- IV. "Alt" sözcüğü eş sesli bir sözcüktür.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) I ve II B) I ve III
C) II ve IV D) III ve IV

8. "Rüzgâr - yel" sözcükleri arasındaki anlam ilişkisinin benzeri aşağıdakilerin hangisinde yoktur?

- A) Şair - ozan
B) Lisan - dil
C) Numune - örnek
D) Kıyafet - gömlek

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük somut anlamda kullanılmıştır?

- A) Mutfaktaki borularda bir sızıntı tespit edildi.
B) Arkadaşlık sadece güzellikleri paylaşmak değildir.
C) Onun anlattığı çocukluğuma dair tek hatıramdır.
D) Dayım, cesur ve tedbirli bir adamdı.

10.

Parayı bankaya yatırdığında dekont almayı unutma.

Bu cümledeki altı çizili sözcüğün yerine Türkçe karşılık olarak aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Fatura B) Doküman
C) Hesap belgesi D) Faiz

11. Aşağıdaki sözcük çiftlerinden hangisi anlam ilişkisi yönünden diğerlerinden farklıdır?

- A)
B)
C)
D)

12. Dernek üyeliğinizi bir an önce aktif duruma getirmeniz gerekiyor.

Bu cümledeki altı çizili sözcüğün yerine Türkçe karşılık olarak aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) Etkin B) Başarılı
C) Uyum D) Etken

KALIPLAŞMIŞ SÖZ ÖBEKLERİ

İkilemeler

Anlamı güçlendirmek amacıyla belirli kurallarla oluşturulan sözcük grubuna denir.

İkilemelerin oluşumu şöyledir:

Aynı Sözcüğün Tekrarlanmasıyla Oluşan İkilemeler

- koşa koşa, ağır ağır, iri iri...

Eş Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

- akıllı uslu, ses seda...

Zıt Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

- kadın erkek, az çok, gide gele...

Biri Anlamlı, Diğeri Anlamsız Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

- eski püskü, eğri büğrü...

Her ikisi de Anlamsız Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

- ıvır zıvır, abuk sabuk...

Yansıma Sözcüklerin Tekrarıyla Oluşan İkilemeler

- gürül gürül, kıs kıs, şırlı şırlı...

Hâl (Durum) Eki Alarak Oluşan İkilemeler

- göz göze, baştan başa...

"m" Harfi Eklenerek Oluşturulan İkilemeler

- dükkân mükkân, şaka maka...

Bilgi Notu

İkilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti konmaz.

Etkinlik - 11

Aşağıdaki ikilemeleri kuruluşlarına göre eşleştiriniz.

- a. Yırtık pırtık
- b. Er geç
- c. Horul horul
- ç. Usul usul
- d. Eciş bücüş
- e. Diz dize

- 1. Aynı sözcüğün tekrarı ile oluşanlar
- 2. Biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerle oluşanlar
- 3. İki de anlamsız sözcüklerle oluşanlar
- 4. Yansıma sözcüklerle oluşanlar
- 5. Zıt anlamlı sözcüklerle oluşanlar
- 6. Hâl eki alarak oluşanlar

a. b. c. ç. d. e.

Deyimler

En az iki sözcükten oluşan, genellikle mecaz anlam taşıyan, bir kavramı ya da durumu karşılayan söz öbeklerine denir.

Deyimlerin Özellikleri

- Genellikle mecaz anlamlıdır:
 - ✓ İpe un sermek
 - ✓ Ağzı kulaklarına varmak
- En az iki sözcükten oluşur:
 - ✓ Göze girmek
- Duygu, düşünce ya da durum ifade eder:
 - ✓ Gözü dönmek (sinirlenmek)
- Kalıplaşmış ifadelerdir:
 - ✓ “Can borcunu ödemek” deyimi “can borcunu vermek” şeklinde söylenemez.

Etkinlik - 12

1. “Göz” sözcüğünün deyim içinde kullanıldığı cümleleri işaretleyiniz.

- a. Gözündeki kızarıklık uzun süre televizyon seyretmesinden kaynaklanıyordu.
- b. Göze girmek için büyük bir titizlikle çalışıyor, her işinde övgü alıyordu.
- c. Masanın gözüne koyduğu not defterini bulamayınca annesinden yardım istedi.
- ç. Onu sakın kızdırmayın, gözü dönünce ne yapacağı belli olmaz.
- d. Caddede dolaşırken gözü vitrindeki güzel elbiseye takıldı.

2. Aşağıdaki deyimleri anlamlarıyla eşleştirerek cevap kutucuğunu doldurunuz.

Deyimler	Anlamları
1. Eli kolu bağlı olmak	a. Hiçbir iş yapmadan yan gelip yatmak
2. Ense yapmak	b. Bir engel dolayısıyla hiçbir iş yapamaz duruma gelmek
3. Ağzı açık kalmak	c. Çekilen sıkıntı artık katlanılmayacak bir duruma gelmek
4. Bıçak kemiğe dayanmak	ç. Çok şaşkırmak, şaşakalmak

1. 2. 3. 4.